

Ὁ χαρακτήρ τῶν ἐφετινῶν ἀνασκαφῶν¹ εἰς τὴν πόλιν τῆς Νάξου καθωρίσθη κατὰ κύριον λόγον ὑπὸ «ὑπηρεσιακῶν» ἀναγκῶν. Ἡ μέχρι πρότινος ἀραιότατα ῥυκτοδομημένη βορεία περιοχή τῆς σημερινῆς πόλεως, ὅπου καὶ διεξάγεται ἡ ἀνασκαφή, ἤρχισεν ἐσχάτως νὰ ἀποτελῇ τομέα γοργῆς οἰκοδομικῆς ἀναπτύξεως, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχῃ πλέον ἡ ἀναγκαία ἄνεσις διὰ τὴν συνέχισιν τῆς ἐρεῦνης συμφώνως πρὸς τὰ ἐξ αὐτῆς δεδομένα. Ἦτο οὕτω ἀναγκαῖον νὰ ἀνασκαφῶσι, κατὰ τὸ δυνατόν, τὰ οἰκόπεδα, δι' ὅσα εἶχε ζητηθῇ ἀρμοδίως παρὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας ἡ ὅσων εἶχεν ἀρχίσει ἤδη, ἄνευ χορηγήσεως τῆς ἀπαιτουμένης ἀδείας, ὅπως εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Εἰρηνοδικείου, ἡ οἰκοδόμησις, τῆς ὁποίας ὅμως ἐγκαίρως εἶχε διαταχθῇ ἡ διακοπὴ πρὸς διεξαγωγὴν τῆς ἐρεῦνης. Ἐνεκα τούτου δὲν ἦτο δυνατόν νὰ συνεχισθῇ συστηματικῶς ἡ περυσινὴ ἀνασκαφή.

Ὡς πρὸς τὴν τύχην τῶν ἀνασκαπτομένων ἐρειπίων, ἃς σημειωθῇ ἐνταῦθα ἡ γενικὴ παρατήρησις ὅτι διὰ τὴν διατήρησιν τῶν ἀνασκαπτομένων ὡς ὁ ρ α τ ῶ ν ἐρειπίων οὐδεμία δυνατότης ὑπάρχει, ἐφ' ὅσον ταῦτα, εὗρισκόμενα κατὰ μέγα μέρος ὑπὸ τὴν στάθμην τῆς ἐν ἀμέσῳ συνεχείᾳ αὐτῶν κειμένης θαλάσσης (πίν. 217β), εὐθὺς μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν κατακλύζονται καὶ πάλιν ὑπ' αὐτῆς. Ὅθεν καὶ μετὰ τὴν λήξιν ἐκάστης ἀνασκαφικῆς περιόδου ἐπιχώνεται ἀναγκαστικῶς ὁλόκληρος ἡ ἀνασκαφεῖσα περιοχή καὶ δὴ καὶ μέχρι τοῦ ὕψους ἐξ οὗ ἤρχισεν ἡ σκαφή, διότι ἄλλως θὰ ἐδημιουργοῦντο ἐπικίνδυνοι καὶ ἄχρηστοι λάκκοι. Ἐκ τῆς αἰτίας ταύτης καὶ ἐπειδὴ αἱ σύγχρονοι οἰκοδομαί, καὶ αἱ ἥδη ὑπάρχουσαι καὶ αἱ νῦν τὸ πρῶτον ἀνεγειρόμεναι, λόγῳ τοῦ μεγάλου ὕψους τῆς ἐπιχώσεως θεμελιοῦνται σημαντικῶς ὑψηλότερον τῶν ἀρχαίων οἰκοδομημάτων, ἐθεωρήθη ὑφ' ἡμῶν ὅτι δὲν εἶναι παράλογος ἡ παροχὴ ἄλλ' ὑπὸ τὸν αὐστηρὸν ὅρον τῆς προηγουμένης ἐρεῦνης τῆς ἀδείας οἰκοδομήσεως.

Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ εἰκὼν (πίν. 210α), τῶν ξυλοτύπων τῶν ἐκ σιδηροσκυροκονιάματος πεσσῶν πρὸς στήριξιν τοῦ ὑπὸ ἀνέγερσιν κτηρίου τοῦ

¹ Εἰς ταύτας συνειργάσθησαν ἡ Ὑψηγῆτρια Δις Χρ. Καρδαῶ καὶ οἱ ἀρχαίοι λόγοι κκ. Ἀνδρ. Γαβρίλης, Βασ. Λαμπρινουδάκης καὶ ἡ Δις Κωνστ. Κόκκου. Ἡ ἀνασκαφὴ διήρκεσεν ἀπὸ 15 Ἰουλίου μέχρι 14 Αὐγούστου 1965.

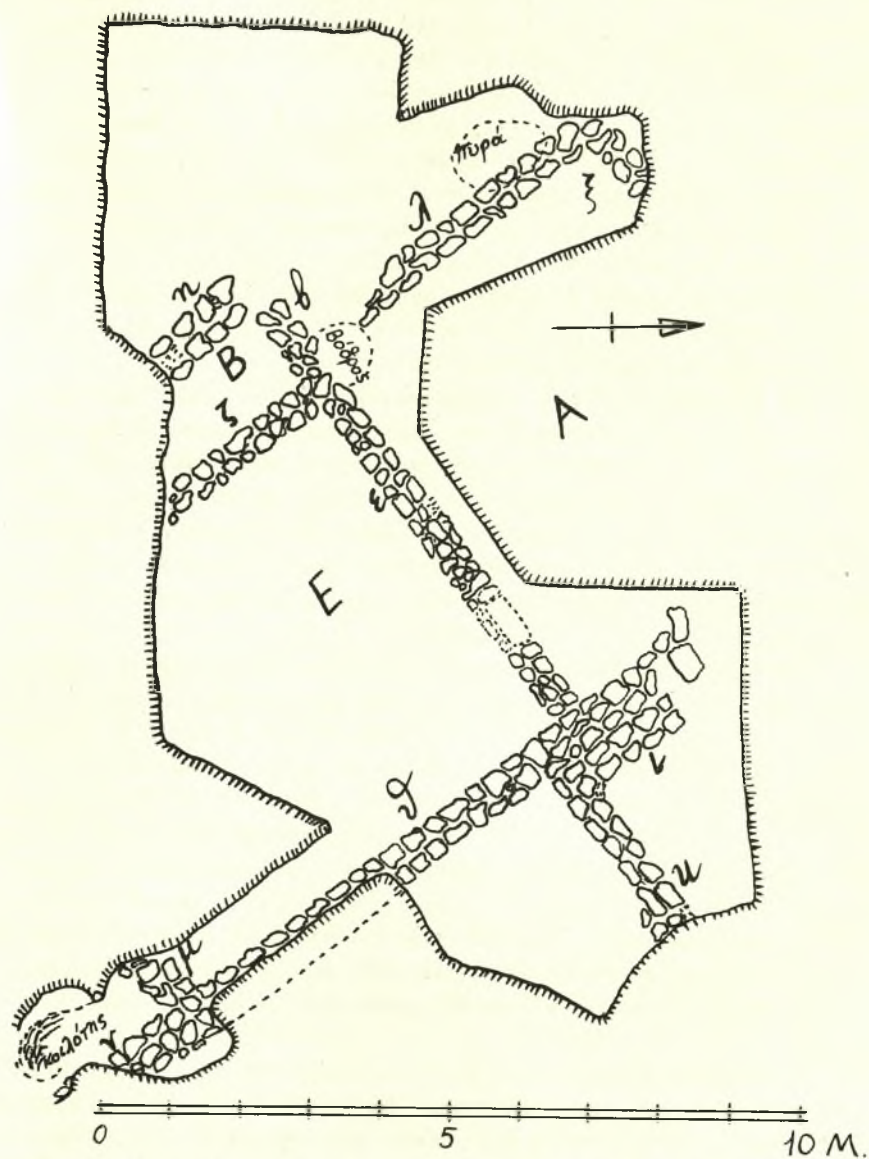
Εἰρηνοδικείου : Αἱ βάσεις — τὰ «πέδιλα» — τῶν πεσσῶν τούτων εὐρίσκονται δύο περίπου μέτρα ὑψηλότερον τῆς ἄνω ἐπιφανείας τῶν σωζομένων ἀρχαίων τοίχων· ἡ αὕτη κατάστασις παρουσιάζεται εἰς δλόκληρον τὴν περιοχὴν τῆς ἀνασκαφῆς ἡμῶν. Ἡ διὰ τὸν λόγον τοῦτον προτιμηθεῖσα λύσις — εἰς ὅσας περιπτώσεις δὲν ἦτο δυνατὴ ἡ ἀγορὰ τοῦ οἰκοπέδου — χωρὶς βεβαίως νὰ εἶναι ἡ ἰδεώδης, ἐξασφαλίζει τοῦλάχιστον τὴν διάσωσιν τῶν ἐρειπίων, ἔστω ὑπὸ τὴν γῆν ἀλλὰ γνωστῶν.

ΟΙΚΟΠΕΔΟΝ ΕΙΡΗΝΟΔΙΚΕΙΟΥ. Κατὰ τὴν ἐναρξιν τῆς ἀνασκαφῆς ὁ χώρος εἶχεν ἔσκαφῇ διὰ τὴν θεμελίωσιν τοῦ Εἰρηνοδικείου μέχρι βάθους 90 περίπου ἑκατοστῶν, 2 δὲ περίπου μέτρων εἰς τὰς κοιλότη-
τας διὰ τὴν θεμελίωσιν τῶν ἑξ πεσσῶν, οἱ ὅποιοι θὰ ἐστήριζον τὸ κτήριον, ἔνῳ ἡ στάθμη τῆς θαλάσσης εὐρίσκεται εἰς βάθος 4.10 περίπου μ. ἀπὸ τῆς σημερινῆς ἐπιφανείας. Ἡμισυ περίπου μέτρον ὑπὸ τὴν στάθμην ἔκειτο ἡ κατωτάτη γραμμὴ τῶν ἀρχαίων τοίχων.

Ὡς εἶναι εὐνόητον ἡ ἰσχυροτάτη αὕτη ἐπίχωσις μετὰ τὸ κατὰ μέσον ὄρον 4.50 ὕψος τῆς ἐπροχώρει πρὸς τὰ κάτω μετὰ ὄστρακα ἀνάμεικτα πασῶν τῶν ἐποχῶν ἀπὸ τῆς Κυκλαδικῆς μέχρι καὶ τῆς σημερινῆς σχεδὸν ἐποχῆς. Ὑψηλότερον εὐρίσκονται σύγχρονα μόνον καὶ μεταγενέστερα βεβαίως ἄλλ' εἰς τὸ βάθος 1 μέχρι 2 μ. ἤρχισαν νὰ ἀναφαίνωνται καὶ ἀρχαῖα ὄστρακα, ἀνάμεικτα ὅπωςδὴποτε· εἰς ὁρισμένους περιοχάς, ἰδίᾳ κατὰ τὸ δυτικὸν τμήμα ἡ ἀνάμεικτος ἐπίχωσις ἔφθανε μέχρι καὶ τῶν κατωτάτων στρωμάτων. Γενικῶς ἐνταῦθα ἡ ἐπίχωσις παρουσιάζει μεγάλην μεῖξιν λόγῳ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς προφανῶς ἐκ μεταφερθέντων χωμάτων.

Συνολικὴν εἰκόνα τοῦ ἀνασκαφέντος τμήματος παρουσιάζουν αἱ φωτογραφίαι (πίν. 210 - 214) καὶ τὸ σχεδιογράφημα τῆς εἰκ. 1 (= εἰκ. 2, δεξιὰ), ἐφ' οὗ ὁρίζονται διὰ γραμμάτων τὰ τμήματα καὶ οἱ τοῖχοι τῶν ἀνασκαφέντων ἐρειπίων.

Ἐκ τούτων εἰς μεγαλυτέραν ἔκτασιν διεκρίθη ὁ τοῖχος θ (πίν. 210 - 211), κατευθύνσεως Β. - Ν., τοῦ ὁποίου ὅμως οὐδέτερον τῶν τερμάτων ἀνεφάνη· τὸ βόρειον τμήμα του ἔχει καταστραφῇ ὑπὸ μεταγενεστέρου φρεάτος, ἔνῳ τὸ νότιον κατὰ τὸ πλεῖστον αὐτοῦ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ παρακολουθηθῇ, διὰ λόγους ἀσφαλείας, εἰμὴ ἐντὸς στενῆς μόνον τάφρου (πίν. 211α) ἀποκαλυφθείσης οὕτω μόνον τῆς δυτικῆς του ὀψευς. Ὁ τοῖχος οὗτος σωζόμενος εἰς ὕψος 0.40 μ. κατὰ τὴν γωνίαν του μετὰ τὸν τοῖχον ε φθάνει μέχρις ὕψους 1.70 μ. κατὰ τὸ ἐκτὸς τῆς τάφρου νότιον τέρμα του (πίν. 211β). Εἰς τὴν ἐντὸς τῆς τάφρου ἀπόληξιν του γωνιοῦται πρὸς τὸν τοῖχον μ, τοῦ ὁποίου μικρότατον μόνον μέρος ἀνεφάνη. Τοιοῦτοτρόπως ὁ τοῖχος θ ἀποτελεῖ κατὰ

Είχ. 1. Σχεδιογράφημα τῶν ἐρειπίων ἐν τῷ οἰκοδομῇματι τοῦ Εἰρηνοδικείου.

τὸ μεταξὺ τῶν τοίχων ϵ καὶ μ τμήμα του, μήκους 6 περίπου μέτρων, τὸν ἀνατολικὸν τοῖχον τοῦ χώρου E (πίν. 210 καὶ 211β).

Τὴν βορείαν πλευράν, μήκους 5.50 μ., τοῦ χώρου τούτου E σχηματίζει ὁ τοῖχος ϵ (πίν. 210, 211β καὶ 212α) σωζόμενος εἰς ὕψος 0.40 - 0.85 μ. Εἰς ἀπόστασιν 1.39 ἀπὸ τὴν γωνίαν του μετὰ τὸν τοῖχον β ὑπάρχει ἀνοιγμα θύρας ἔχον μίαν ἀπλὴν, ἀδρομερῶς εἰργασμένην πλάκα κατωφλίου κατέχουσιν τὸ ἔξωτερικὸν μόνον μέρος τοῦ ἀνοιγματος· τὸ ὑπόλοιπον κατέχεται ἐκ μικροτέρων ἀπλῶν λίθων· μεγαλύτεροι ἄλλ' ἀκατέργαστοι λίθοι ἀπετέλουν τὰς παρειὰς τοῦ ἀνοιγματος (πίν. 211β καὶ 212α).

Ἡ θύρα τοῦ χώρου E εὗρίσκετο οὕτω καὶ ἐνταῦθα οὐχὶ εἰς τὸ μέσον τοῦ τοίχου ἀλλὰ πλησιέστερον πρὸς τὸ ἔτερον τῶν ἄκρων του. Αἱ διαστάσεις τοῦ δωματίου τὸ καθιστοῦν σχεδὸν τετράγωνον.

Τὴν δυτικὴν του πλευράν ἀποτελεῖ ὁ τοῖχος ζ (πίν. 212β) παρακολουθηθεῖς εἰς μῆκος 2.60 μόνον μ. Οὗτος ὁμοῦ μετὰ τοῦ β ἀποτελοῦντος μικρὰν προέκτασιν τοῦ ϵ ὥς καὶ τοῦ μικροῦ τμήματος η , παραλλήλου πρὸς τὸν ζ ἀλλ' ὑψηλότερον κάπως τεθεμελιωμένου ἀπετέλει τὸν στενότερον χώρον B . Περαιτέρω προέκτασις τῆς ἐνταῦθα ἀνασκαφῆς ἦτο ἀδύνατος. Ὁπωσδήποτε ἡ διατήρησις τοῦ η ἦτο τόσον κακή, ὥστε νὰ εἶναι ἀδύνατος ὁ ἀκριβέστερος προσδιορισμὸς τοῦ B , πιθανώτατον ὅμως εἶναι, ὅτι πρόκειται διὰ στενὸν διάδρομον καὶ ὄχι διὰ πρόδομον τοῦ E .

Τοῦ χώρου A ἐσκάφη ἐπίσης μικρὸν μόνον μέρος. Οὗτος χωρίζεται τοῦ E διὰ τοῦ τοίχου ϵ . Γνωστὴ εἶναι ἐπίσης καὶ ἡ δυτικὴ πλευρά, τοῖχος λ , ὅστις ἔχει μὲν τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν, ὥς καὶ ὁ τοῖχος ζ ἀλλὰ δὲν ἀποτελεῖ συνέχειαν αὐτοῦ· τὸ νότιον ἄκρον τοῦ τοίχου λ προσκεκολλημένον ἀρχικῶς εἰς τὸν β κατεστράφη ἀργότερον, ἐξ εἰδικού, ὥς θὰ ἴδωμεν, λόγου. Τὴν ἀνατολικὴν πλευράν τοῦ E ἔκλειεν ἡ προέκτασις τοῦ τοίχου θ , ἥτις ὅμως ἐλάχιστα σφύζεται. Οὕτω οἱ χώροι E καὶ A ἀνήκουσι προφανῶς εἰς ἓν ἐνιαῖον οἰκοδόμημα. Τοῦ βορείου τοίχου τοῦ χώρου A διεκρίθη κατὰ τὸ βόρειον πέρας τοῦ τοίχου λ , ἡ πρὸς τοῦτον γωνιουμένη ἀρχὴ τοῦ τοίχου ξ . Αἱ διαστάσεις τοῦ χώρου A εἶναι οὕτω 6.30 (τοῖχος ϵ) \times 4.45 (τοῖχος λ). Τὸ ἔσωτερικὸν τοῦ χώρου A ἀνεσκάφη μόνον πλησίον τῶν ἀποκαλυφθέντων τμημάτων τῶν τοίχων αὐτοῦ.

Εἰς ἄλλο οἰκοδόμημα ἀνήκει ἡ διὰ τῶν τοίχων κ καὶ ι σχηματιζομένη γωνία· ἐκ τούτων ὁ τοῖχος ι ἐφάπτεται τοῦ βορείου τμήματος τοῦ τοίχου θ . Τοῦ τοίχου ι , ὥς καὶ τοῦ θ , ἔχει ἐπίσης καταστραφῇ ἡ πρὸς Ἀνατολὰς προέκτασις ὑπὸ τοῦ ἐκεῖ ἀνευρεθέντος μεταγενεστέρου τῶν τοίχων τούτων ἀλλ' ἀρχαίου φρεάτος.

Πάντες οἱ ἀναφανέντες τοῖχοι εἶναι τεθεμελιωμένοι εἰς τὸ αὐτὸ σχεδὸν βάθος τῶν — 0.30 μέχρι — 0.60 μ., ὑπὸ τὴν στάθμην δηλ. τῆς θαλάσσης·

ἡ μικρὰ αὕτη διαφορὰ τῶν 30 ἔκ. ὀφείλεται ἴσως καὶ εἰς τὴν κλίσιν τοῦ ἐδάφους, ὥς διεπιστώθη εἰς τὸν τοίχον ε παρουνσιάζοντα μίαν διαφορὰν εἰς τὸ βάθος τῶν θεμελίων του μεταξὺ τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ τοῦ δυτικοῦ του τμήματος. Μόνον ὁ τοίχος η εἶναι ὑψηλότερον τεθεμελιωμένος (— 0.05).

Τὸ πάχος τῶν τοίχων εἶναι εἰς πάντας τὸ αὐτὸ σχεδόν, 55-60 περίπου ἔκ., σφάζονται δὲ εἰς ὕψος 40-70 ἔκ., πλὴν μᾶς περιπτώσεως κατὰ τὸ νότιον ἄκρον τοῦ τοίχου θ, ἔνθα τὸ σφζ. ὕψος εἶναι 1.70 (πίν. 211β).

Τὰ ἀνευρεθέντα τμήματα τῶν οἰκοδομημάτων ἀνήκουν εἰς τὴν παλαιοτέραν ἐκ τῶν δύο σαφῶς ἤδη ἐν τῇ ἀνασκαπτομένῃ περιοχῇ διαπιστωθεισῶν περιόδων τῆς μυκηναϊκῆς¹ ἐποχῆς. Μεταξὺ τῶν περισυλλεγέντων ὀστράκων ὑπάρχουσι καὶ παλαιότερα «κυκλαδικά», οὐδὲν ὅμως ἔχνος παλαιότερου τοίχου ἀνεφάνη: Εἰς τὸ βάθος τῶν 5 περίπου μ. καὶ πλέον ὑπῆρχε στρώμα ἄμμου καὶ κροκαλῶν ἐκ τῶν προσχώσεων τοῦ παραρρέοντος χειμάρρου ὑπὸ τοῦτο ἡ ἀνασκαφή ἦτο ἀδύνατος ἀλλὰ εἶναι ἀπίθανον ὅτι ὑπάρχει τι ἐκεῖ. Ἐκ τῆς νεωτέρας περιόδου προέρχεται ἴσως ἐν μικρὸν τμήμα τοίχου, α (μὴ σημειωθὲν ἐν τῷ σχεδιογραφῆματι τῆς εἰκ. 1) ἀναφανέν 1.90 μ. δυτικώτερον τοῦ τοίχου η, ἔχον μῆκος 0.68, ὕψ. 0.35 καὶ πλ. 0.45 τεθεμελιωμένον δὲ + 0.50 μ., ὑπὲρ τὴν στάθμην τῆς θαλάσσης.

Εἰς τὴν μεταξὺ τῶν τοίχων ν καὶ μ γωνίαν καὶ εἰς βάθος 3.50 ἀπὸ τοῦ ἐδάφους (+ 0.65 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν δηλ.) καὶ κάτωθι στρώματος σκληρᾶς γῆς μὲ ὀλίγα ἔχνη ἀνθράκων ὑπῆρχον μεγάλα τεμάχια πίθων καὶ ἀγγεῖα κοινῆς χρήσεως, μία χύτρα π.χ. καθὼς ἄλλα ὀστράκα μυκηναϊκά καὶ ἐν γεωμετρικόν.

Περισσότερον σημαντικὰ ἦσαν τὰ εὐρήματα κατὰ τὸ δυτικὸν τμήμα τῆς ἀνασκαφῆς. Ἡ μεγαλυτέρα δὲ ἐκπληξίς ἦτο ἡ ἀποκάλυψις τοῦ ὡς βόθρου χαρακτηρισθέντος κυκλικοῦ ὀρύγματος κατὰ τὸ τμήμα τῆς συνενώσεως τῶν τοίχων ε λ, β (πίν. 213, 214 καὶ 215γ), καταστραφέν δὲ ἀκριβῶς διὰ τὴν ὄρυξιν τοῦ βόθρου. Ἀνεφάνησαν δηλαδὴ ἐνταῦθα εἰς βάθος 2.85 (+ 1.30) μ. τεμάχια μυκηναϊκῶν ἀγγείων κατὰ χώραν προφανῶς κείμενα, κάτωθι τῶν ὁποίων εὐρίσκετο μᾶζα σκληροτέρας γῆς ἀνάμεικτος μὲ σεσαθρωμένους λίθους ὑποκιτρίνου ἢ ὑπερύθρου χρώματος. Πέριξ τῆς σκληροτέρας ταύτης μάζης, εἰς βάθος 3.40 (+ 0.75), ἔκαιντο ἐν κύκλῳ μὲ τὴν ράχιν πρὸς τὴν περίμετρον αὐτοῦ, ἀντιμέτωποι, δύο σκελετοὶ χοίρων, βορείως ὁ εἷς καὶ νοτίως ὁ ἕτερος· ἑκάτερος κατεῖχε τέταρτον περίπου κύκλου (πίν. 213β καὶ 215γ).

¹ Ἡ ἐξ ἀρχῆς χρησιμοποίησις ὑφ' ἡμῶν τοῦ ὄρου «μυκηναϊκή» ἐποχῇ εἰς τὴν Νάξον οὐδεμίαν ὑποδηλώνει ἐκ τῶν προτέρων ἄμεσον ἐξάρτησιν ἀπὸ τῶν Μυκηνῶν καὶ τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος.

Ὅπισθεν καὶ τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἑτέρου ἔκειτο ὁ σκελετὸς μικροῦ ἄρτιγεν-
νήτου χοιριδίου. Ἡ διατήρησις τῶν σκελετῶν ἦτο σχεδὸν ἀρτία· ὁ νότιος
μόνον παρουσίαζε μίαν σκολίωσιν ὀφειλομένην ἴσως εἰς καταπεσόντας λί-
θους. Ὁ βόρειος ἔκειτο 10-20 ἐκ. βαθύτερον. Κάτωθι τῶν τεσσάρων σκε-
λετῶν ὑπῆρχε λεπτὸν στρώμα, 2-3 ἐκ., ὑποφαίου πηλώδους γῆς. Εἰς τὸ βάθος
τῶν 3.90 (+ 0.25) ἀνεφάνη καὶ τρίτος σκελετὸς χοίρου μετὰ δέλφακος ἐπί-
σης, ὀλιγώτερον καλῆς διατηρήσεως. Ἐντὸς τοῦ λάκκου, ἐκτὸς τῶν σκελετῶν,
ἀνευρέθη μικρὸς ψευδόστομος ἀμφορεὺς, ὕψους 0.14 μ. (πίν. 215α), ὑδρία
τῆς αὐτῆς ἐποχῆς (φανερὰ ἐν πίν. 213) καὶ ἀρκετὰ ἄλλα ὄστρακα τῆς αὐτῆς
ἐποχῆς, ὡς καὶ τινα (πρῶτο)γεωμετρικά. Πολλὰ ἐξ αὐτῶν ἦσαν κεκαλυμμένα
δι' αἰθάλης. Ἐπίσης λευκὰ μικρὰ χαλίκια, ἐρυθροπὰ χρώματα, μικρὰ τεμά-
χια ἀνδράκων κ. ἄ. ἀνευρίσκοντο μεταξὺ τῶν σκελετῶν καὶ τῶν ὀστράκων.
Χαμηλότερον τὰ ὄστρακα ἦσαν μόνον μυκηναϊκά, κεκοσμημένα καὶ ἀκό-
σμητα, μεταξὺ δὲ αὐτῶν καὶ δύο ὁλόκληροι σκύφοι. Ἡ αὐτὴ εἰκὼν ἐξηκο-
λούθει καὶ κάτωθι τῶν ὀστῶν τοῦ τρίτου χοίρου, ἔνθα τὰ εὐρήματα ἦσαν
ἐπίσης γενικῶς ὅμοια· ἀξιοσημείωτα: κύαθος ἄρτιος καὶ δύο τριποδικαὶ χύ-
τραι εἰς βάθος 4.40 (— 0.25)· ἐπίσης παρατηρήθησαν καὶ τεμάχια ἐκ κερά-
των. Ὁ λάκκος ἐγένετο στενότερος πρὸς τὰ κάτω καὶ διὰ καὶ κατὰ τὸ βό-
ρειον αὐτοῦ ἄκρον.

Εἶναι οὕτω ἀναμφίβολον ὅτι ὁ λάκκος οὗτος ἐσκάφη εἰδικῶς διὰ νὰ
περιλάβῃ τὰ ἀσφαλῶς πρὸς τὴν λατρείαν σχετιζόμενα ζῷα καὶ τὰ μετ' αὐτῶν
συνευρεθέντα. Τοῦτο ἀποδεικνύει ὑπὲρ πάντα ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον
εὐρέθησαν κείμενοι οἱ σκελετοὶ τῶν χοίρων· διότι ἄλλως δὲν δύναται νὰ
ἐρμηνευθῇ ἡ κανονικότης τοῦ κύκλου, τὸν ὁποῖον ἐσχημάτιζον· οὔτε ἐπίσης
δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι πρόκειται περὶ ζῴων προερχομένων ἐκ συνήθους
θυσίας, ἐφ' ὅσον οἱ σκελετοὶ εὐρέθησαν ἄρτιοι, ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ σκελε-
τοὶ τῶν ἵππων π. χ. εἰς τὸν θολωτὸν τάφον τοῦ Μαραθῶνος (Ἔργον 1958, 24,
εἰκ. 23, ΠΑΕ 1958, 16, πίν. 17α) καὶ τοὺς τάφους τῆς Σαλαμίνας τῆς
Κύπρου (ΒCH 89, 1965, 273, εἰκ. 63, ἰδία 274 (τάφ. 49) κέ., εἰκ. 69).
Βεβαίως εἰς τὰς δύο περιπτώσεις, χοίρων ἐνταῦθα καὶ ἵππων ἐκεῖ, ἔχομεν
διάφορον αἰτίαν, ἀλλ' εἰς ἀμφοτέρας ἔχομεν μίαν «ταφήν» καὶ ὅχι καὺσιν¹.

¹ Διὰ τοὺς ἵππους τῶν τάφων τῆς Κύπρου πρβ. περιγραφὴν τῆς θανατώσεως
ἐν *Archaeology* 18, 1965, σ. 282 κέ. «The first animal was killed with one
stroke and fell flat on the ground. At this the second animal took fright and
tried to escape. It was buried alive or while in its death throes. Ἐπίσης
(τάφ. 47), αὐτ. 287: «... the second horse may have been killed struggling...
it is not easy to determine the method of killing, though the twisted neck
of the second horse may suggest its throat was cut». Διὰ τοὺς ἵππους τοῦ

Διὰ τὴν περίπτωσιν τῶν χοίρων τῆς Νάξου παραμένει πάντοτε τὸ μικρὸν πρόβλημα ἐὰν τὰ ζῶα ἐρρίφθησαν εἰς τὸν βόθρον, ἀφοῦ πρότερον εἶχον θανατωθῇ, ἢ ζῶντα: τὸ τελευταῖον εἶναι πιθανώτερον συμφώνως πρὸς τὰ παραδεδομένα περὶ τῆς ρίψεως χοίρων εἰς τὰ ἄδυστα ἢ μέγαρα τῆς Δήμητρος.

Ἀλλῶς δὲ καὶ ἡ διαπιστωθεῖσα σκληρότης τῶν τοιχωμάτων τοῦ λάκκου τὰ ὁποῖα ἀπετελοῦντο ἐκ σκληρᾶς γῆς ἀναμείκτου μετὰ κροκαλῶν καθιστᾷ ἀναμφίβολον ὅτι ἔχομεν ἓνα λάκκον σκαφέντα καθ' ἣν ἐποχὴν τὰ ἀνευρεθέντα οἰκοδομήματα εἶχον ἤδη καταστραφῇ.

Ὁ λάκκος εἶχε σκαφῇ εἰς τὴν σκληρὰν γῆν ἣτις εἶχεν ἀποτελέσει τὸ ὑπὲρ τοὺς ἀνευρεθέντας τοίχους ἕδαφος. Εἰς τὸ βάθος τῶν 3.40 - 3.50 (+ 0.35) ἦτοι ὑπὲρ τὴν ἀνω ἐπιφάνειαν τῶν διατηρηθέντων τοίχων ἡ σκληρὰ αὕτη γῆ ἐξετείνετο καὶ εἰς τὴν πέριξ περιοχὴν. Προφανῶς δὲ κατὰ τὴν ὄρυξιν τοῦ βόθρου κατεστράφησαν τὰ ἄκρα τῶν τοίχων ϵ β καὶ λ, καθ' ὃ ἀκριβῶς σημειῖον ἡνοῦντο μεταξύ των, εἰς ἐποχὴν δὲ καθ' ἣν δὲν ἦσαν πλέον ὁρατοί. Εἶναι λοιπὸν ἀναγκαστικὸν τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ βόθρος ὠρύχθη, ὅταν τὰ ἀποκαλυφθέντα ἐρείπια δὲν ἦσαν πλέον ἐν χρήσει ἢ ὅπωςδῆποτε εἶχον ἀλλάξει μορφήν. Ἡ ἀνεύρεσις καὶ (πρωτο)γεωμετρικῶν ὁστροάκων ὁμοῦ μετὰ τῶν ὑστάτων μυκηναϊκῶν ἐντὸς τοῦ βόθρου χρονολογεῖ τὴν ὄρυξιν αὐτοῦ εἰς τοὺς χρόνους τῆς στροφῆς ἀπὸ τοῦ Μυκηναϊκοῦ πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον. Ὅτι εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀναφαίνεται πρᾶξις λατρείας σχετιζομένη πρὸς τὴν Δήμητρα, εἶναι γεγονὸς ὅπερ δὲν δύναται νὰ ἐκπλήξη.

Τὴν ἀπόλυτον ὁμως ἐπιβεβαίωσιν ὅτι πρόκειται περὶ βόθρου σκαφέντος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ καλύψαντος τὰ οἰκοδομήματα Ε καὶ Α ἀπετέλεσεν ἡ ἀποκάλυψις μιᾶς 2.20 μ. βορείως τοῦ βόθρου, πατούσης δὲ ἐπὶ τοῦ τοίχου λ καὶ ἐκτεινομένης δυτικῶς αὐτοῦ, *κυκλικῆς ἐστίας* εἰς βάθος 3.40 - 3.50 (+ 0.75 - + 0.65) ἦτοι εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον τῆς σκληρᾶς γῆς (δαπέδου), τὸ ὁποῖον διεπιστώθη καὶ ὑπεράνω τῶν τοίχων ζ β καὶ ε, καὶ εἰς ὃ ἀνεσκάφη ὁ βόθρος. Ἡ ἐστία αὕτη (πίν. 214 καὶ 216β), διαμέτρου 1.20-1.30 περίπου μ., ἔχει πάχος 10 περίπου ἐκ. Ἀποτελεῖται ἐκ σκληρᾶς συμπαγοῦς κεκαυμένης γῆς μετὰ μικρῶν λίθων καὶ ὁστροάκων διακόσμων (πίν. 215β) ἢ μὴ, τῶν ὑστάτων μυκηναϊκῶν χρόνων· ἐπίσης ἀνευρέθησαν καὶ δύο γεωμετρικὰ ὁστροακῶς καὶ κεκαυμένα ὁστὰ ζῶων, μικρὰ τεμάχια ἀνδράκων καὶ ὁστροα. Ἡ πλησίον ἀλλήλων ὑπαρξις βόθρου καὶ ἐστίας δὲν εἶναι περιεργός.

Ἐκτὸς τοῦ βόθρου καὶ τῆς ἐστίας, σαφῆς πως ἦτο ἡ κατάστασις καὶ εἰς τὸν χώρον Β, ἐνθα τὸ στρώμα τῆς σκληρᾶς γῆς ἐγίνετο περισσότερον σκλη-

τάφου τοῦ Μαραθῶνος σὺδμεία σχετικὴ παρατήρησις ἔχει σημειωθῇ. Βεβαίως οἱ χοῖροι δὲν θανατώνονται διὰ δειροτομήσεως — ἡ κεφαλὴ ἀποκόπτεται κατόπιν, πρᾶγμα ὅπερ δὲν εἶχε συμβῇ ἐνταῦθα, θὰ ἐγίνετο ὁμως ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ θυσίας.

ρὸν πρὸς τὰ κάτω καὶ περιεῖχεν ἀνάμεικτα ὄστρακα καὶ λίθους. Ὑπὸ τὸ στρῶμα τοῦτο εὐρίσκοντο μυκηναϊκὰ ὄστρακα μαζί με τεμάχια χονδρῶν ἀγγείων, ἐλάχιστα μικρὰ τεμάχια ὀστῶν με ἀμφίβολα ἵχνη καύσεως: εἰς βάθος 4.30 (— 0.15) διεκρίθησαν πλάκες, οὐχὶ ἀπολύτως κανονικοῦ σχήματος, ἀνήκουσαι ἀναμφιβόλως εἰς στρώσιν δαπέδου, ὅπερ φαίνεται ὅτι εἶναι τὸ πραγματικὸν δάπεδον — τοῦλάχιστον μᾶς παρέχει τὴν στάθμην τοῦ δαπέδου τῶν ἀποκαλυφθέντων ἐρειπίων, ἐνῶ τὸ «δάπεδον» ἐφ' οὗ κεῖται ἡ ἐστία καὶ τὸ χεῖλος τοῦ βόθρου εἶναι τὸ σχηματισθὲν εἰς τὴν ἀκολουθήσασαν περίοδον. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο τούτων δαπέδων ἐξ 90 περ. ἐκ. (+ 0.75, — 0.15) δὲν ἀνтенδείκνυται εἰς τὴν τοιαύτην ἐρμηνείαν. Καὶ εἰς τὸν χῶρον Β τὸ κατώτατον ἐρευνηθὲν στρῶμα περιεῖχε μυκηναϊκὰ καὶ παλαιότερα ὄστρακα μέχρι βάθους 4.50 (— 0.35), ἐνῶ κατωτέρω ἤρχιζε στρῶμα καθαρῶς ἄμμου με ἐλάχιστα ἐντὸς αὐτῆς ὄστρακα.

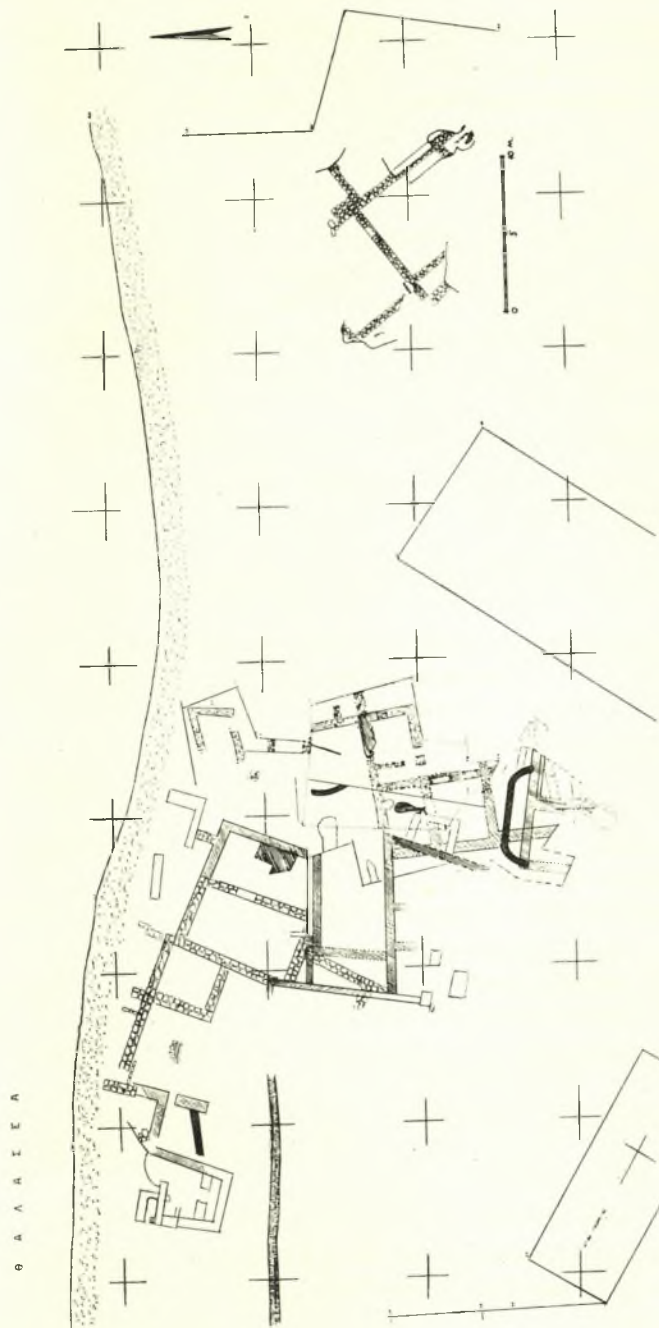
Εἰς τὸ ἄκρον τῆς αὐτῆς περιοχῆς περισυνελέγησαν ἐπίσης κύαθοι, σιαγὼν ζῶον με ὀδόντας, καθὼς καὶ τινὰ κεκαυμένα ὄστρακα· παρουσιάζετο δηλαδὴ ἡ αὐτὴ περίπου εἰκὼν, ὅπως καὶ εἰς τὸ βάθος τοῦ βόθρου. Διὸ καὶ εἶναι ἴσως δυνατόν νὰ σκεφθῶμεν ὅτι καὶ εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην, τὴν καὶ περισσότερον τεταραγμένην, ἦτο τὸ κεντρικώτερον τμήμα τοῦ οἰκοδομήματος τὸ περιέχον τὴν ἐστίαν τῆς οἰκίας, ὑπεράνω τῆς ὁποίας καὶ ἐσκάφη ὁ βόθρος.

Ἐκ τῆς περιοχῆς ταύτης προέρχεται καὶ ὁ σφραγιδόλιθος (πίν. 216α) εὐρεθεὶς εἰς σχετικῶς ὑψηλόν, τεταραγμένον ὅμως ἀναμφιβόλως, στρῶμα εἰς βάθος 3.45 (+ 0.70) ὁμοῦ μετ' ὀστῶν μυκηναϊκῶν καὶ τινων γεωμετρικῶν ὀστράκων. Πρόκειται διὰ φακοειδῆ σφραγιδόλιθον «λακωνικοῦ» λίθου, πρασίνου χρώματος με ἀνοιχτοχρώμους κηλίδας, φέροντα ἐσχηματοποιημένην παράστασιν ζῶου πρὸς τὰ δεξιὰ, με ἐστραμμένον πρὸς τὰ ὀπίσω τὸν λαιμὸν καὶ τὴν κεφαλὴν. Ὁ μεταξὺ κορμοῦ καὶ λαιμοῦ ἐξωτερικώτερος χῶρος κατέχεται ὑπὸ τρικλῶνον· πιθανῶς πρόκειται περὶ δορκάδος. Διάμ. 2.5 ἐκ., μέγ. πλάχ. 1.3 ἐκ. Τῶν ἐσχάτων μυκηναϊκῶν χρόνων.

ΠΕΡΙΟΧΗ ΑΝΑΣΚΑΦΗΣ 1950 - 1951.

Πρὸς καταρτισμὸν τοῦ πλήρους σχεδιογραφήματος ὅλου τοῦ μέχρι σήμερον ἀνασκαφέντος τμήματος τῆς προϊστορικῆς πόλεως τῆς Νάξου (εἰκ. 2) ἐγένετο μία μικρὰ συμπληρωματικὴ ἐρευνα εἰς τὴν κατὰ τὰ ἔτη 1950 καὶ 1951 ἀνασκαφεῖσαν περιοχὴν (βλ. ΠΑΕ 1950, 269 κέ. καὶ αὐτ. 1951, 214 κέ.) διὰ τὴν ἀκριβῆ τοπογραφικὴν συσχέτισιν αὐτῆς πρὸς τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ 1959 (ΠΑΕ 1959, 185) καὶ 1961 (ΠΑΕ 1961, 191 κέ.)· ἐπ' εὐκαιρίᾳ, μικρὰ ἐπέκτασις τῆς τότε ἀνασκαφῆς ἐγένετο πρὸς Δυσμᾶς καὶ Νότον (πίν. 217).

Τῶν κεραμικῶν εὗρημάτων ἀμφοτέρων τῶν τομέων τῆς ἀνασκαφῆς

Εἰκ. 2. Ὁλόκληρος ἡ μέχρι τοῦδε ἀνασκαφεῖσα περιοχὴ τῆς προϊστορικῆς πόλεως τῆς Νάξου.

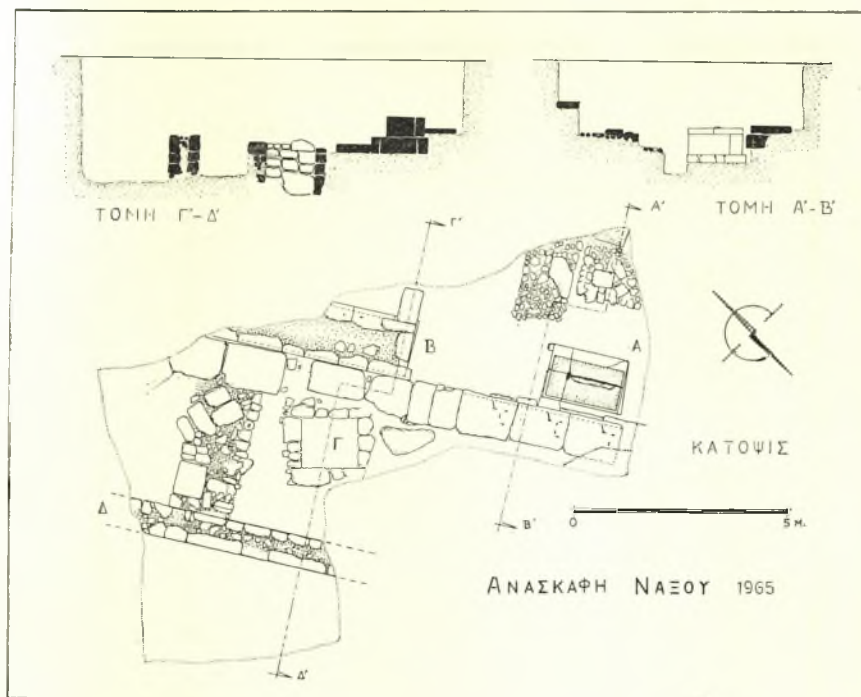
δὲν εἶναι δυνατόν νὰ παρασχεθῇ ἐνταῦθα οὐδὲ γενική τις εἰκὼν. Ὅπως δὴποτε εἰς τοὺς πίνακας 218-220 παρέχονται χαρακτηριστικά τινα δείγματα. «Κυκλαδικὰ» ὅστρακα εἰκονίζονται ἐν πίν. 218β, ἐνῶ ἐν πίν. 218α εἰκονίζεται τεμάχιον τοῦ «ἐρυθροῦ καὶ μέλανος» ρυθμοῦ γνωστοῦ ἰδίᾳ ἐκ τῆς Μήλου.

Τὰ παλαιότερα μυκηναϊκὰ ὡς καὶ τὰ κυκλαδικὰ ταῦτα ὅστρακα, εὐρισκόμενα ἄνευ οὐδεμιᾶς στρωματογραφικῆς ἐνδείξεως — γενικῶς μόνον δύναμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι εὐρίσκονται εἰς τὰ χαμηλότερα στρώματα —, δὲν δύνανται ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει νὰ χρονολογήσουν τὰ οἰκοδομήματα, τὰ ὁποῖα ἀναγκαστικῶς εἶναι σύγχρονα πρὸς τὰ ἰσχυρῶς ὑπερτεροῦντα ὅστρακα τῆς τελευταίας μυκηναϊκῆς περιόδου, οἷα τὰ ἐν πίνακι 219 καὶ 220, ἀποτελοῦντα τυχαίαν ἐπιλογὴν. Θὰ ἤθελον μόνον νὰ σημειώσω ἰδιαίτερος τὸ θραῦσμα κρατῆρος (πίν. 215β), ἐνθα αἱ σφωζόμεναι κνῆμαι ἀνδρός, χωρὶς τὸ γραμμικὸν αὐτῶν πλαίσιον, ἐμφανίζουν ἤδη τὸν τρόπον παραστάσεως τῆς γεωμετρικῆς ἐποχῆς.

Η «ΤΕΤΡΑΓΩΝΟΣ ΣΤΟΑ». «Ὑπηρεσιακὴ» ἦτο ἡ ἀνασκαφὴ καὶ εἰς τὸ οἰκόμεδον Ἐπιτροπᾶκη, ΒΑ. τοῦ ναοῦ τῆς Μητροπόλεως καὶ πλησίον τοῦ χειμάρρου τοῦ χωρίζοντος τὴν πόλιν ἀπὸ τοῦ λόφου τῶν Ἀπλωμάτων. Διὰ τῆς ἐνταῦθα ἀνασκαφῆς ἀπεκαλύφθη τμήμα τῆς ὑπὸ τοῦ μακαρίτου GABRIEL WELTER ἐν μέρει ἐρευνηθείσης, διὰ σκαφῆς δὲ γενομένης κατὰ τμήματα, «Τετραγώνου Στοᾶς» (βλ. Arch. Anzeiger 1930, στ. 135, εἰκ. 13 καὶ 14), ὁρμηθεὶς ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ ΚΛΩΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΥ ἀποκαλύψεως κιόνων κατὰ τὴν προσθίαν ἀριστεράν, βορειοανατολικήν, γωνίαν τοῦ περιβόλου τοῦ Μητροπολιτικοῦ ναοῦ (ΠΑΕ 1908, 114). Τὸ ἐφέτος ἀποκαλυφθὲν τμήμα, ἀνῆκον εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς στοᾶς (εἰκ. 3), προφανῶς δὲν εἶχεν ἀνασκαφῇ ὑπὸ τοῦ WELTER. Ἀσφαλῶς ὅμως οὗτος θὰ εἶχεν ἀνασκάψει εἰς ἄλλο σημεῖον τῆς πλευρᾶς ταύτης εἰς τὸ ὅποιον δὲν θὰ ἐσφώζετο ὁ στυλοβάτης, ἐξ οὗ καὶ συνεπλήρωσε τὴν στοᾶν μὲ ἐσωτερικὴν κιονοστοιχίαν εἰς τὰς τρεῖς ἄλλας, πλὴν τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς (εἰκ. 4 = Arch. Anz. 3. α. εἰκ. 14). Διότι ὄντως ὁ στυλοβάτης οὗτος σφύζεται εἰς τμήμα μόνον τῆς ἀνασκαφείσης ἐκτάσεως (εἰκ. 3, πίν. 220β, 221β καὶ 222β).

Ὁ στυλοβάτης ἀποκαλυφθεὶς εἰς μῆκος 10.25 μ. ἀποτελεῖται ἐκ μεγάλων μαρμαρίνων πλακῶν κατὰ τὴν εὐθυνητηρίαν αὐτοῦ (εἰκ. 5, πίν. 221β καὶ 222β), ἐνῶ εἰς τοὺς ὑπ' αὐτὸν δόμους αἱ ὑπάρχουσαι πλάκες (πίν. 221 καὶ 222β) ἐκ σχιστολίθου εἶναι μικρότεραι καὶ ποικίλλουν κατὰ τὰς διαστάσεις, μεταξὺ δ' αὐτῶν παρεμβάλλονται καὶ ἄλλοι λίθοι ἢ μάρμαρα. Τῆς εὐθυνητηρίας σφύζονται τρεῖς πλάκες ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον, ἐνῶ περαιτέρω ὁ τοῖχος εὐρέθη

διαλελυμένος (πίν. 221β). Ἐπὶ τῶν τριῶν τούτων πλακῶν σφύζονται εὐκρινῶς οἱ τόρμοι τῆς γομφώσεως — ἐντός τινων τῶν ὁποίων σφύζεται καὶ τμήμα τοῦ γόμφου καὶ τῆς περιμολυβδοχοήσεως. Σαφὴς εἶναι ἡ γραμμή, 5-6 ἐκ.

Εἰκ. 3. Σχεδιογράφημα τοῦ ἀνασκαφέντος τμήματος τῆς Τετραγώνου Στοᾶς.

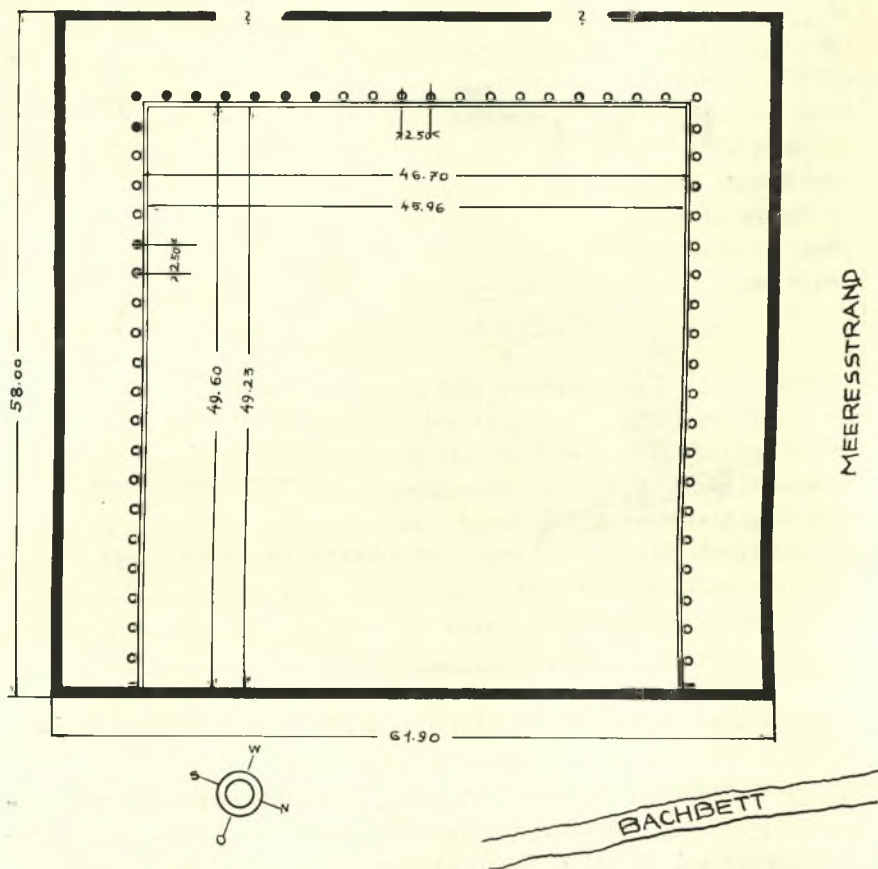
ἔσωτερικώτερον τῆς ἀκμῆς τῆς εὐθυνηρίας, ἡ ἀποτελοῦσα τὸ ὄριον τῶν πλακῶν τῆς κρηπίδος. Πιθανώτερον εἶναι ὅτι ἡ κρηπίς ἀπετελεῖτο ἐκ μιᾶς¹ μόνον βαθμίδος καὶ τοῦ ἐπ' αὐτῆς στυλοβάτου.

¹ ΠΑΕ 1908, σ 114: «Ἡ βάσις αὕτη (τ. ἔ. ὁ στυλοβάτης) μικρὸν ὑπερέχουσα τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης φέρεται μιᾷ μαρμαρίνῃ βαθμίδι πρὸς ἔδαφος ταπεινότερον...». Ὅπως δὲ ποτε ὑπάρχει ἀσάφειά τις εἰς τὰς σχετικὰς περιγραφὰς καὶ τοῦ Κ. ΣΤΕΦΑΝΟΥ καὶ τοῦ G. WELTER.

Περίεργος εἶναι ἡ ἀπὸ κίονος εἰς κίονα διδομένη ἀπόστασις ὑπὸ τοῦ Κ. ΣΤΕΦΑΝΟΥ: 1.80-1.83 ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἐν τῇ ἀνατολικῇ πλευρᾷ διαπιστωθείσας ἀποστάσεις.

Τὸ μῆκος τῶν πλακῶν τῆς εὐθυνητῆρας 1.25 - 1.30 (πλάτος 0.90 - 1 μ., ὕψος 12 - 15 ἐκ. εἰκ. 5, πίν. 221α) ἦτο προφανῶς καὶ μῆκος τῶν πλακῶν τοῦ στυλοβάτου ὥς εἶναι φανερὸν ἐκ τῶν τόρμων.

Ὁ ὀπίσθιος τοῖχος τῆς στοᾶς (εἰκ. 6, πίν. 222), πάχους 0.75 μ., ἀπε-

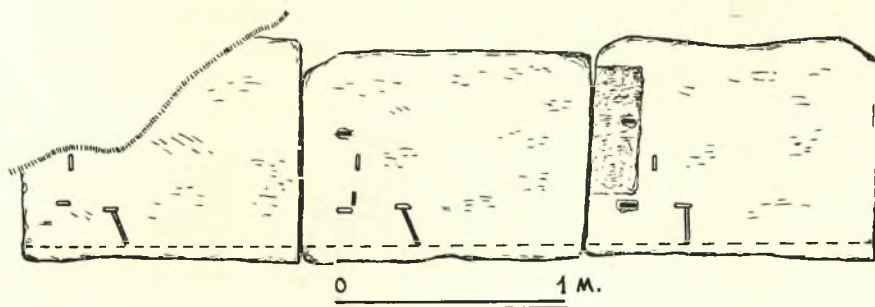

Εἰκ. 4. Ἡ Τετράγωνος Στοὰ κατ' ἀναπαράστασιν τοῦ G. Welter
(= Arch. Anz. 1930, 135 εἰκ. 14).

καλύφθη εἰς μῆκος 5.75 μ. Ἡ ἐξωτερικὴ του ὀψις ἀπέχει ἀπὸ τῆς εὐθυνητῆρας 5 περίπου μέτρα. Σφῆζεται εἰς ὕψος 1 περίπου μ. διατηρουμένων τριῶν δόμων· οἱ δύο κατώτεροι ἀνήκοντες εἰς τὴν θεμελίωσιν ἀποτελοῦνται ἐκ παραλληλεπιδῶν σχιστολίθου, ἐναλλάξ μεγάλων, δρομικῶν καὶ μικρῶν,

ἐγκαρσίων, ἐνῶ ὁ τρίτος, ἀνήκων εἰς τὸ ὄρατόν αὐτοῦ τμήμα, ἀποτελεῖται ἐκ λίθων γρανίτου βραχυτέρων εἰς τὴν ἐσωτερικὴν καὶ μακροτέρων εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν· ἦτο δηλαδή ἀπὸ τοῦ τρίτου δόμου διπλοῦς πληρούμενος διὰ μικρῶν λίθων καὶ χώματος κατὰ τὸν μεταξὺ χώρον (πίν. 222α καὶ εἰκ. 6 : ἄνω ἢ ἐξωτερικὴ, κάτω ἢ ἐσωτερικὴ ὄψις).

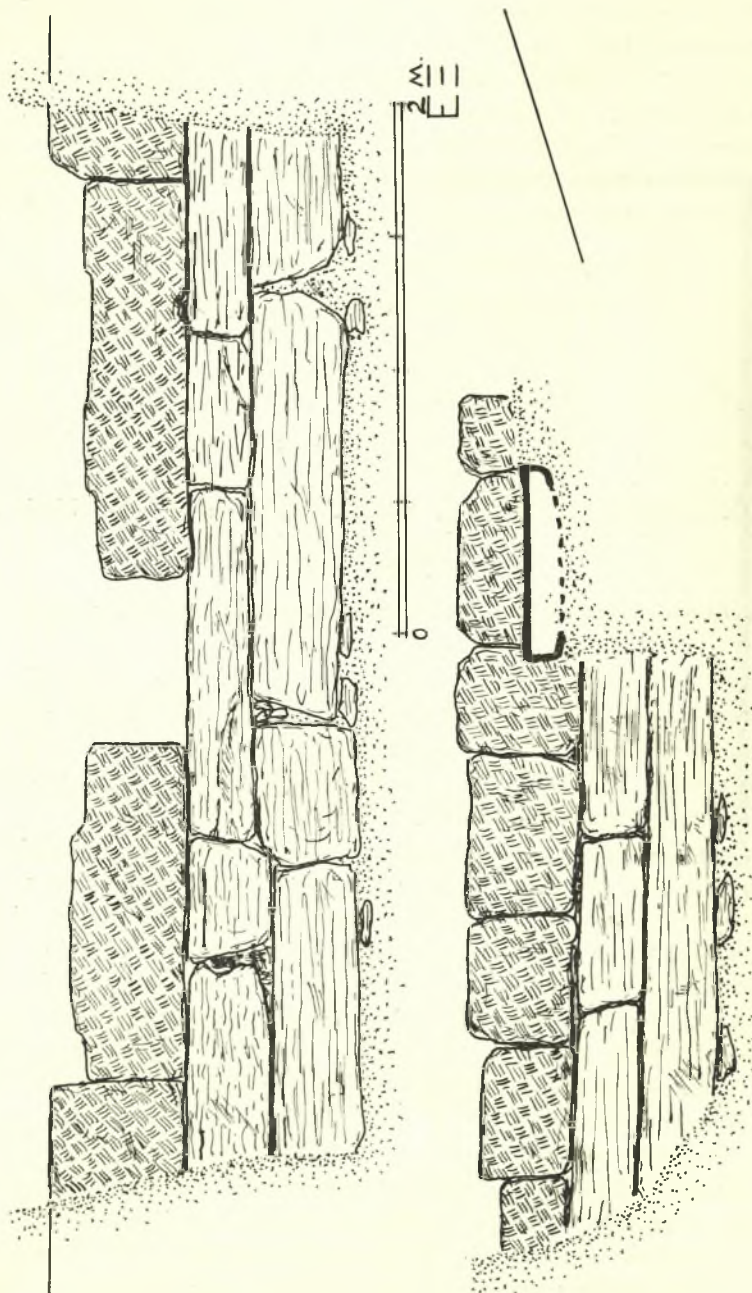
Εἰς τὸ νότιον ἄκρον τοῦ ἀνασκαφέντος τμήματος ἀπεκαλύφθη ἡ θεμελίωσις τοίχου τέμνοντος ἐγκαρσίως τὸ ἐσωτερικὸν τῆς στοᾶς (πίν. 222β, δεξιὰ).

Εἰκ. 5. Αἱ πλάκες τῆς εὐθυνητῆρας τοῦ στυλοβάτου τῆς Τετραγώνου Στοᾶς.

Τὸ σχετικῶς μέγα πάχος τοῦ τοίχου τούτου καὶ ἡ περιέργος κατασκευὴ του ἀποκλείουσι προφανῶς τὴν ὑπόθεσιν ὅτι πρόκειται περὶ ἀπλοῦ τοίχου χωρίζοντος μετ' ἄλλων ὁμοίων τὴν στοὰν εἰς σειρὰν δωματίων. Τὸ πρόβλημα θὰ φωτίσῃ ἡ συνέχισις τῆς ἀνασκαφῆς. Πιθανῶς εἰς φρέαρ ἀνήκει τὸ πλησίον αὐτοῦ κατασκεῦασμα (εἰκ. 3, Γ).

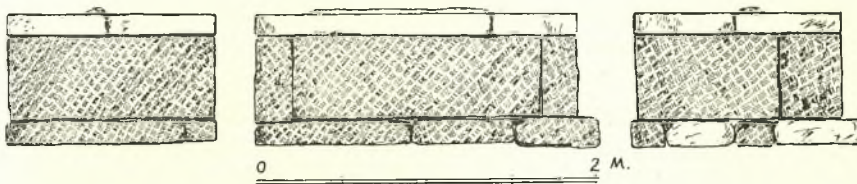
Ἐμπροσθεν τοῦ τοίχου τοῦ στυλοβάτου καὶ σχεδὸν ἐφαπτόμενα πρὸς αὐτὸν ἀπεκαλύφθησαν δύο «βάθρα». Τὸ βόρειον (εἰκ. 3, Α 7, πίν. 220β, 221α καὶ 223α) εἶναι τεθεμελιωμένον χαμηλότερον τοῦ τοίχου τοῦ στυλοβάτου, ἐνῶ ἡ ἄνω αὐτοῦ ἐπιφάνεια εὐρίσκεται εἰς τὴν στάθμην σχεδὸν τῆς κρηπίδος. Τὸ βάθρον στηρίζεται ἐπὶ μιᾷ βάσει ὀρθογωνίου ἐκ πλακῶν γρανίτου κυρίως ἀλλὰ καὶ μαρμάρου (εἰκ. 7), ἐφ' οὗ στηρίζονται ὀρθοστάται ἐκ πλακῶν γρανίτου ἐπίσης. Ὑψος τῆς βάσεως 15 περίπου ἐκ., τῶν ὀρθοστατῶν 50 ἐκ.· εἰς τὴν προσθίαν ὄψιν ὑπάρχει εἰς μακρὸς ὀρθοστάτης μεταξὺ τῶν ἀπολήξεων τῶν ὀρθοστατῶν τῶν πλαγίων ὀψεων, εἰς τὴν βορείαν στενὴν πλευρὰν εἰς μόνος, εἰς τὰς δύο ἄλλας ἀνὰ δύο. Τὸ διὰ τῶν ὀρθοστατῶν οὕτως ἀποτελούμενον ὀρθογώνιον καλύπτεται διὰ τεσσάρων πλακῶν, ὕψους 0.13 (πίν. 223α), δύο εἰς τὴν δυτικὴν κατὰ πλάτος καὶ δύο εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν κατὰ μῆκος. Εἰς τὸ ἄκρον τῆς ἄνω ἐπιφανείας τῶν πλακῶν τούτων ὑπάρχει περιτένεια πλ. 6 - 6.5 ἐκ. εἰς τὰς τρεῖς ἄλλας,

Εἰκ. 6. Ὁ τοῖχος τῆς Τετραγώνου Στροφῆς. Ἐξωτερικὴ (ἄνω) καὶ ἐσωτερικὴ (κάτω) ὄψις.

32 δὲ ἔκ. εἰς τὴν προσθίαν μακρὰν πλευρὰν, ἐνῶ ἡ οὕτως περικλειομένη ἐπιφάνεια εἶναι ἄδρῳς μόνον ἐξεσμένη· ἐν ἑξερῶν δὲ ἔχει ἀπομείνει ἐν τῷ μέσῳ, μήκους 1.02, πλ. 15 καὶ ὕψους 3 ἔκ. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ μνημείου ἦτο πεπληρωμένον δι' ἄδρων λίθων.

Τὸ μνημεῖον τοῦτο εἶναι λίαν περίεργον. Διότι τὸ κατώτερον αὐτοῦ μέρος, ἦτοι οἱ ἐκ γρανίτου ὀρθοστάται, ἦτο προφανῶς κεχωσμένον· ἐὰν ἦτο βάθρον ἀγαλμάτων τὸ γεγονὸς τοῦτο εἶναι δυσερμήνευτον. Οὕτω, παρὰ τὴν βαθυτέραν του θεμελίωσιν δὲν εἶναι ἀρχαιότερον τοῦ τοίχου τοῦ στυλοβάτου, ὁ ὁποῖος, καθ' ὃ τμήμα του κρύπτεται ὑπὸ τοῦ βάθρου, εἶναι ἀμελέστερον κατασκευασμένος· Οὐσιαστικῶς πρόκειται περὶ μιᾶς ἐπὶ ὀρθοστατῶν μνημειώδους πως στηρίξεως μαρμαρίνης βάσεως ὀφειλομένης δ' εἰς ἓνα ἰδιαιτέρον λόγον, ἀκριβῶς δὲ

Εἰκ. 7. Τὸ βόρειον «βάθρον». Δυτική (μέσον), βορεία (ἀριστ.) καὶ νοτία (δεξ.) πλευρά.

ὁ λόγος οὗτος εἶχεν ἐπιβάλει τὴν τοιαύτην κατασκευὴν τοῦ μνημείου καὶ τὴν βαθυτέραν θεμελίωσιν αὐτοῦ. Τὸ γεγονὸς περαιτέρω ὅτι ἡ περιτένεια εἰς τὴν προσθίαν ὅσιν ἔχει τὸ εὖρος βαθμῖδος ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ στενὸν περιθώριον τῶν ἄλλων πλευρῶν δεικνύει ἀναμφιβόλως ὅτι, ἔστω καὶ ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ λειανθῇ τὸ ἄδρὸν τμήμα, ὅπωςδὴποτε ἐπὶ τούτου θὰ ἐτοποθετεῖτο κατασκευάσμα, τοῦ ὁποίου οὕτω ἦτο προδιαγεγραμμένη ἡ κατὰ μήκος καὶ πλάτος ἔκτασις. Πάντα ταῦτα καθιστῶσιν ἀδύνατον τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ἐπ' αὐτοῦ θὰ ἐτοποθετοῦντο ἀπλῶς ἀναθηματικά ἢ τιμητικά ἀγάλματα. Ἡ τοποθέτησις ἐνὸς βωμοῦ ἐπὶ τοῦ βάθρου τούτου εἶναι βεβαίως ὑπόθεσις μόνον. Ἀσφαλεστέρα κατὰ τὴν γνώμην μου εἶναι ἡ ὑπόθεσις ὅτι τὸ κεχωσμένον, γρανίτινον δηλ. τμήμα, ἦτο εἰς εἰκονικὸς τάφος, ἐν ἡρῶν. Τοιοῦτοι τάφοι δὲν ἔλειπον ὡς γνωστὸν ἐκ τῶν ἀγορῶν ἢ τῶν κεντρικῶν ὅπωςδὴποτε οἰκοδομημάτων τῶν ἀρχαίων πόλεων. Βεβαίως ἀκριβῶς ὅμοια περίπτωσις μοῦ εἶναι ἄγνωστος, νοεῖται ὅμως πλήρως ἐξ ὅσων γνωρίζομεν περὶ τῶν λατρείων τῶν τελουμένων εἰς τὰς ἀρχαίας ἀγοράς.

Τὸ δευτέρον «βάθρον», 3.15 μ. περαιτέρω (εἰκ. 3, Β, πίν. 221β δεξιὰ καὶ 222β δεξιὰ), ἐν μέρει ἀνασκαφέν, εἶναι λίαν ἐπίμηκες. Ἡ θεμελίωσίς του εἶναι εἰς τὸ αὐτὸ βάθος, ὡς καὶ ἡ τοῦ τοίχου τοῦ στυλοβάτου. Ἀποτελεῖ-

ται ἐκ κατωτέρας σειρᾶς ὀρθοστατῶν ὕψους 35 ἐκ. ἐκ γρανίτου καὶ ὑπὲρ αὐτὴν ἑτέρας ἐκ μαρμάρου ὕψους 0.45 μ., ἥς σφύζονται δύο πλίνθοι. Κατὰ τὴν ΒΔ. αὐτοῦ γωνίαν τὸ βάθρον ἔχει (ἀποκαλυφθὲν) μήκος 5 μ. καὶ πλάτος 1 περίπου μ. Ἐξωτερικῶς τῆς γωνίας ταύτης (πίν. 221β), ἐμπεπηγμένη εἰς τὴν γῆν, ἵστατο στήλη μαρμαρίνη συνεχίζουσα πρὸς Βορρᾶν τὴν ἐξωτερικὴν γραμμὴν τοῦ βάθρου (δὲν σημειώνεται ἐν τῷ σχεδίῳ τῆς εἰκ. 3, ὅπου ἡ ἐκεῖ πρὸς Δυσμᾶς σημειουμένη πλᾶξ ἀπεδείχθη ὡς μὴ κατὰ χώραν). Ἡ στήλη (πίν. 223β), ὀλίγον ἐλλιπὴς ἄνω, ἔχει ὕψος 0.60 καὶ πλάτος 0.25 ἐκ. Ἀδρὸν ἦτο τὸ 35 ἐκ. ἐν τῇ γῇ ἐντεθειμένον κατώτερον τμήμα αὐτῆς. Ἐφθαρμένα εἶναι τὰ γράμματα τοῦ ἀριστεροῦ ἡμίσεος τῶν δύο στίχων

[Ἄρτ]έμιδος

... ομεδείας

Δυστυχῶς δὲν κατώρθωσα νὰ ἀνιχνεύσω τὰ ἐλλείποντα γράμματα τοῦ δευτέρου στίχου. Ἐπίθετον Ἀρτέμιδος μὲ τοιαύτην κατάληξιν δὲν εἶναι παραδεδομένον. Εἰς τὸν Ἀπόλλωνα ἀποδίδεται εἰς μεταγενεστέρους χρόνους τὸ ἐπίθετον Ὠρομέδων. Τὰ ὑπάρχοντα ὅμως ὀλίγα ἔχνη δὲν φαίνονται νὰ εὐνοοῦν τὴν συμπλήρωσιν Ὠρομέδεια. Ἡ λατρεία τῆς Ἀρτέμιδος εἰς τὴν Νάξον δὲν εἶναι ἄγνωστος. Οὐχὶ μακρὰν εὐρέθη πρὸ τινων ἐτῶν ἐπιγραφὴ Ἀρτέμιδος *Τεμενίης* (BCH 71/72, 1947/48, 440 ἀρ. 4, JHS 66, 1948, 115). Λαμβανομένου ὑπ' ὅψιν ὅτι ἡ λατρεία τῆς θεᾶς τελεῖται ἐν δημοσίῳ οἰκοδομήματι εἶναι ἀναμφίβολον ὅτι αὕτη θὰ ἦτο γενικωτέρου Ναξιακοῦ διαφέροντος· ἀλλ' οὐδεμία ὑπόθεσις ὡς πρὸς τὴν ἰδιότητα τὴν κρυπτομένην ἐν τῷ ἐλλιπῶς διασωθέντι ἐπιθέτῳ τούτῳ δύναται ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ εὕρῃ στήριγμά τι, καθ' ὅσον τοῦλάχιστον γνωρίζω.

Τὴν χρονολόγησιν τοῦ οἰκοδομήματος ὁ G. WELTER εἶχε τάξει ὀρθῶς εἰς τοὺς πρωίμους Ἑλληνιστικοὺς χρόνους. Τὰ γράμματα τῆς ἐπιγραφῆς ἀνήκουσιν ἀσφαλῶς εἰς τὸν 3ον π. Χ. αἰ., ὁμοίως δὲ καὶ ἡ τοιχοδομία.

Τὴν ὀνομασίαν τῆς στοᾶς θὰ καθορίσῃ ἐλπίζομεν ἡ συνέχισις τῆς ἀνασκαφῆς.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Μ. ΚΟΝΤΟΛΕΩΝ

α. Τὰ ἀνασκαφέντα οἰκοδομήματα ὑπὸ τοὺς ξυλοτύπους
τοῦ ὑπὸ ἀνέγερσιν Εἰρηνοδικείου Νάξου.

β. Ὁ χώρος Ε ἀπὸ Δυσμῶν. Τοῖχος ε (ἀριστερὰ)
καὶ θ εἰς τὸ βάθος ἐγκαρσίως.

α. Ἡ ἐντὸς τῆς τάφρου δυτικὴ προέκτασις τοῦ τοίχου θ.

β. Ὁ χώρος Ε ἀπ' Ἀνατολῶν. Τοῖχος ε δεξιὰ καὶ θ εἰς τὸ βάθος.

α. Ὁ τοῖχος ε. Διακρίνεται ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ θύρα.

β. Ἀριστερὰ ὁ τοῖχος ζ, δεξιὰ, παραλλήλως ὁ τοῖχος η, μεταξὺ ὁ τοῖχος β.

α. Τμήμα του βόθρου.

β. Ὁ βόθρος με τοὺς σκελετοὺς τῶν χοίρων καὶ τὰ ἄγγεϊα.

Ὁ βόθρος (ἐμπρός) καὶ ἡ κυκλικὴ ἔστία (ἄνω).

α. Ψευδόστομος ἀμφορεύς
ἐκ τοῦ βόθρου.

β. Τεράζιον κρατήρος
ἐκ τῆς ἐστίας.

γ. Τὸ ἕτερον τμήμα τοῦ βόθρου.

α. Σφραγιδόλιθος.

β. Ἡ κυκλικὴ ἐστία.

α. Ἡ ἀνασκαφή τοῦ 1950 - 51.

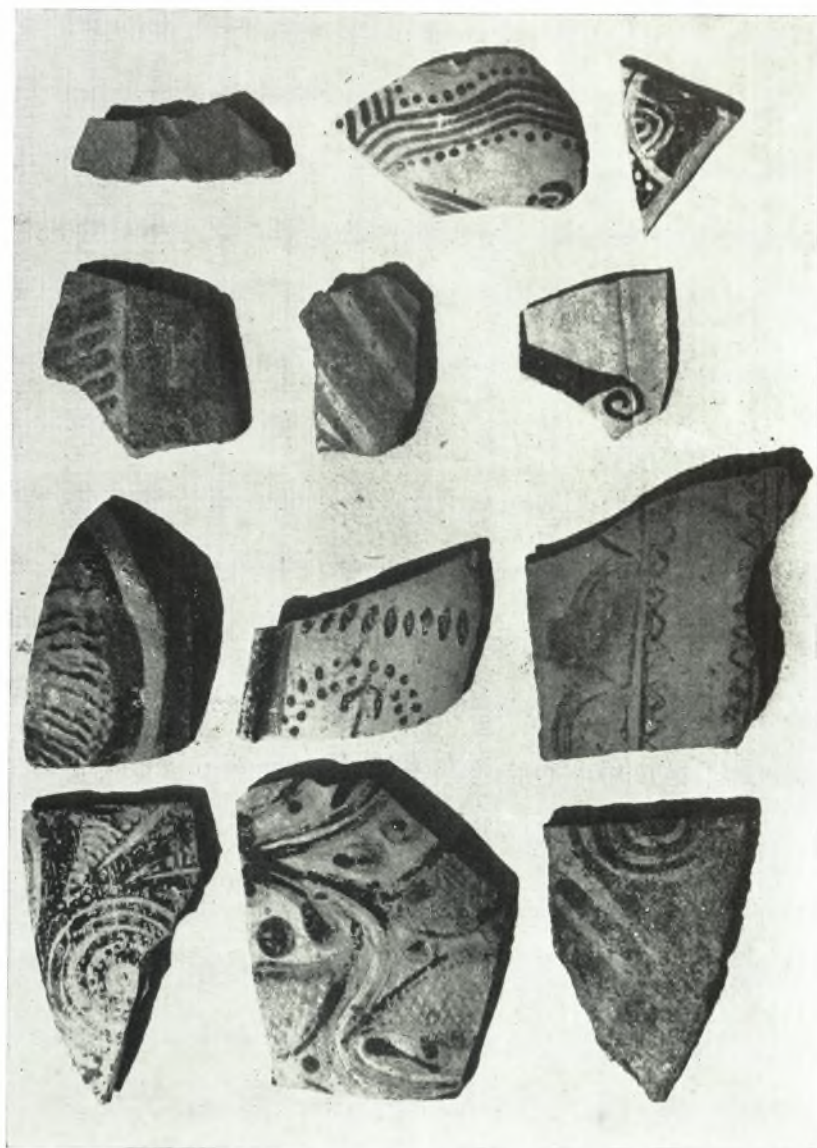

α. *Όστρακον τοῦ ἐρυθροῦ καὶ μέλανος ρυθμοῦ.

β. Προϊστορικά ὄστρακα τῆς ἀνασκαφῆς.

Μικροναϊκά δοχεία εκ τῆς ἀνασκαφῆς.

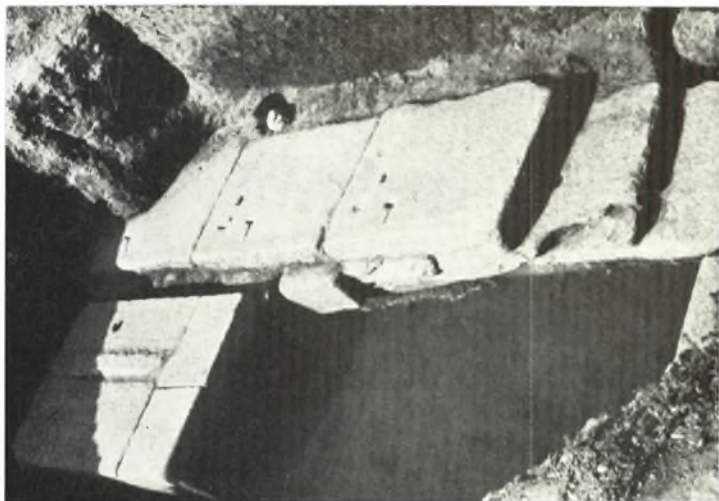
α. Τεμάχια αγγείων ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς.

β. Ὁ στυλοβάτης τῆς Τετραγώνου Στοᾶς καὶ τὰ πρὸ αὐτοῦ βάθρα.

γ. Τμῆμα κρατήρος.

α. Αί πλάκες τοῦ στυλοβάτου καὶ τοῦ δυτικοῦ «βάθρου».

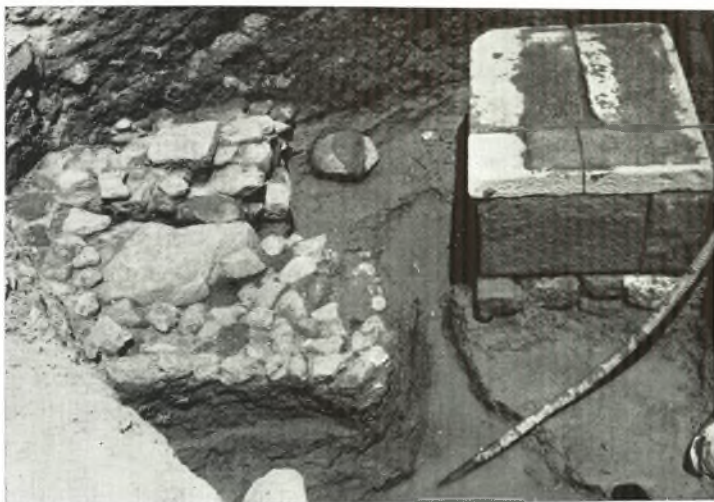
β. Ὁ στυλοβάτης, τὸ ἀνατολικὸν βάθρον καὶ ἡ ἐπιγραφὴ.

α. Ὁ ἐξωτερικὸς τοῖχος τῆς Στοᾶς.

β. Ἡ Τετράγωνος Στοὰ καὶ δεξιὰ ὁ ἐγκάρσιος τοῖχος.

α. Τὸ δυτικὸν βάθρον.

β. Ἡ ἐπιγραφὴ τῆς Ἀρτέμιδος.